

Lausunto VATT-laista

Taloustieteen keskus Helsinki GSE (jäljempänä GSE) on koko olemassaolonsa ajan pyrkinyt edistämään sekä rekisteriaineistojen parempaa hyödyntämistä päätöksenteon tukena (erityisesti perustamalla GSE Tilannehuoneen keväällä 2020) sekä aineistojen parempaa saatavuutta tutkimukseen (esim. osallistumalla VM:n johtaman julkisaineistojen parempaa saatavuutta edistäneen työryhmän työhön keväällä 2020). Niinpä GSE tervehtii ilolla sellaisia sääntelyn muutoksia, jotka edesauttavat näiden tavoitteiden toteutumista. Tämä on selvästikin lakiehdotuksen taustalla oleva tavoite.

Päätöksenteon tuki nojaa paitsi nopeaan ja kustannustehokkaaseen pääsyyn korkeatasoiseen ja monipuoliseen dataan, myös tutkimusosaamiseen. Empiiristä tutkimusta harjoittavien tutkijoiden ja tutkimusorganisaatioiden (kansallinen ja kansainvälinen) kilpailukyky nojaa myös samaan datainfrastruktuuriin. Muutokset tässä infrastruktuurissa voivat vaikuttaa ratkaisevasti paitsi päätöksenteon tuen tasoon, myös yksittäisen tutkijan tai tutkimusorganisaation menestymiseen kilpailussa. Sekä kansallisesti että kansainvälisesti löytyy huonoja ja hyviä esimerkkejä siitä, miten tällainen infrastruktuuri järjestetään.

Kun suunnitellaan muutoksia tällaiseen infrastruktuuriin, on ne harkittava erityisen huolellisesti myös kilpailu(neutraliteetti)näkökulmasta. Esityksen suurin heikkous on se, että tätä näkökulmaa ei ole riittävästi tunnistettu ja selvitetty.

Käytänteitä ja lainsäädäntöä pitää uudistaa niin, että kaikilla tutkijoille saadaan samanlainen palvelutaso ja samantasoiset aineistot käyttöön kuin Tilannehuoneella oli (vrt. Spolanderin työryhmän raportti; Valtiovarainministeriön julkaisuja – 2020:54). Jos, kuten nyt on käynyt, Tilannehuonetyyppinen toiminta jatkuu, on keskeistä, että varmistetaan, että ko. toiminnasta vastaavalle organisaatiolle ei synny kilpailuetua muihin tutkimusorganisaatioihin nähden mitä tulee kilpaillun tutkimusrahoituksen hakemiseen (kts. liitteenä oleva GSE:n muistio Datahuoneen jatkosta, mm. s.11)).

Lakiesitys ei niinkään pyri edistämään edellisessä kappaleessa olevia tavoitteita, vaan varmistamaan, että (edes) VATT saa pääsyn tarvittaviin aineistoihin. Tämä voi olla tarpeellista, mutta vielä tätäkin tarpeellisempaa on edistää yllä mainittuja tavoitteita. Jää myös epäselväksi, lisääntyvätkö VATT:n mahdollisuudet aineistojen hankintaan verrattuna nykyiseen lakiin. Lakiehdotuksen tapainen järjestely voi olla tarkoituksenmukainen siirtymäajan ratkaisu. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että siinäkin tapauksessa lähestymistapa, jossa tietyt aineistot kirjataan lakiin, voi osoittautua kankeaksi.

17.8.2022

Otto Toivanen
Taloustieteen professori
Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu

Akateeminen johtaja
Taloustieteen keskus Helsinki GSE